

ŠIUOLAIKINĖS KNYGOS ISTORIOGRAFIJOS ASPEKTAI

KRZYSZTOF MIGOŃ

Uniwersytet Wrocławski, Instytut Bibliotekoznawstwa,
50-137 Wrocław, pl. Uniwersytecki 9 / 13, Polska

Knygotyra, dabar dažnai vadinama knygos mokslu (bibliologija), atsirado ir rutuliojosi iš pradžių kaip istorinė disciplina¹. Tai reiškia, kad knygos istorijos problemos įvairiais požiūriais yra svarbiausia bibliologinių tyrinėjimų dalis. Ir nors šiandien knygos tyrinėtojai lygiagrečiai nagrinėja ir šiuolaikinės knyginkystės klausimus, knygos mokslo tyrinėjimuose svarbiausias yra istorinis akcentas².

Knygos istoriografija turi puikias tradicijas ir plačią literatūrą. Ji apima tiek tam tikrus knygos ir jos sudedamųjų dalių (pvz., popieriaus, šriftų, įrišimo, iliustracijų ir kt.) istorijos klausimus, bendras rankraštinių ir spausdintos knygos problemas, bendrąją pasaulinę knygos istoriją, tiek knygos poveikio problematiką, knygos gamybos ir platinimo įstaigų (knygų prekybos, bibliotekų, bibliofilijos, skaitymo) istoriją. Šiandieninės knygos istoriografijos situaciją lemia klausimų (ir atsakymų) įvairovė, šaltinių diferencijavimas ir įvairūs metodai.

Galima pasakyti, kad pasaulinės knygos istoriografijoje nėra vienodos nuomonės. Knygos istorijos terminas *Buchgeschichte*, *history of (the) book*, *histoire du livre*, *istorija knigi*, *knygos istorija*, *raamatulugu* aiškinamas nevienodai, o kartais ir labai skirtingai. Tuo pat metu atsiranda kiti knygos istoriją apibūrinantys terminai: *publishing history* (*leidybos istorija*), *histoire de l' édition* (*spaudos istorija*), *Buchhandels-geschichte* (*knygų prekybos istorija*), *Mediengeschichte* (*visuomenės informavimo priemonių istorija*) ir kt. Vertingų knygos istorijos duomenų randama literatūros, mokslo, kultūros, net technikos istorijoje. Taigi šiuolaikinė istoriografija siejasi su daugeliu sričių. Nemažai knygos istorikų nesuvokia bibliologijos esmės (t. y. knygos istorijos vietos bendrajame knygos moksle), laikydami ją autonomine tyrimų sritimi arba istorinę knygotyros šaką skirdami kitiems socialiniams mokslams.

Knygos istoriografija turi ilgą istoriją. Ji atsirado XVI amžiuje kaip *historia (notitia) librorum* (*knygos istorija*) ir *historia literaria* (*rašto istorija*), nuo XVII amžiaus rutuliojosi kaip *bibliographia*, Šviečiamosioje epochoje – kaip *lineae eruditionis* (*erudicijos kryptys*), *Einleitung zur Wissenschaft* (*mokslo įvadas*), *Historie der Gelehrtheit* (*mokytumo istorija*)³. Publikacijos su tokiais ir panašiais pavadinimais dažniausiai teikdavo

¹ Żbikowska-Migoń A. Anfänge buchwissenschaftlicher Forschung in Europa. Dargestellt am Beispiel der Buchgeschichtsschreibung des 18. Jahrhunderts. Wiesbaden, 1994.

² Migoń K. Das Buch als Gegenstand wissenschaftlicher Forschung. Buchwissenschaft und ihre Problematik. Wiesbaden, 1990. S. 94–123. Reikia pažymėti, kad daugiakalbiame bibliotekiniame žodyne, parengtame Maia Randma „Raamat. Raamatukogu“ (Tallinn, 1995. P. 31), aiškinant terminus „Raamatuajalugu. Raamatulugu“, nurodoma (vaata ka = žr. taip pat) „Raamatuteadus“ (knygotyra), taip pat prie „Raamatuteadus“ – „Bibliologia“ (p. 44).

³ Żbikowska-Migoń A. Op. cit.

bibliografinių žinių apie knygas. Kelių knygos istoriografijai šiuolaikine prasme atvėrė tik inkunabulistikos ir istorinės bibliografijos tyrinėjimai. Palanki aplinkybė knygos istoriografijai susiformuoti buvo XIX amžiuje atsiradęs ir išsirutuliojęs knygos mokslas – bibliologija (pradininkas Gabrielis Peignot) ir bibliotekinkystės mokslas (pradininkas Martinas Schrettingeris). Tolesnei knygos istoriografijos raidai svarbi aplinkybė buvo Edmonto Werdet veikalo pasirodymas (1861); jame pavartotas naujas terminas – *histoire du livre*⁴ (knygos istorija). Kartu su nauja sąvoka atsirado ir naujas požiūris į tiriamą problematiką – bandyta parašyti visuotinę knygos istoriją, sutelktą į vienus chronologinius ir geografinius rėmus.

Nuo to laiko sparčiai daugėjo literatūros ne tik faktografiniais knygos istorijos klausimais, bet ir buvo parengta nemažai teorinių ir metodologinių darbų, kuriuose tyrinėti moksliniai knygos istoriografijos pagrindai. Kai kurie iš tų darbų tapo nacionaline arba tarptautine „klasika“. Čia turimi galvoje tokie tyrinėtojai kaip Karlas Schottenloheris ir Gustavas Bogengas Vokietijoje, Svendas Dahlas Danijoje, Michailas Kufaevas, Pavelas Berkovas ir Aleksejus Sidorovas Rusijoje, Vaclovas Biržiška Lietuvoje, Kazimierz Piekarskis Lenkijoje⁵.

Pabandykime išskirti svarbiausius šiuolaikinės knygos istoriografijos bruožus.

I. Antrojoje mūsų amžiaus pusėje daugelyje Europos ir Amerikos šalių atsirado palyginti autonomiška ypatinga disciplina – *knygos istorija* (dažnai vartojami ir kiti terminai). Tai reiškia, kad ji: 1) arba yra visiškai savarankiška, 2) arba funkcionuoja kaip sudedamoji knygos mokslo (bibliologijos) dalis⁶, 3) arba yra kitų – bibliotekinkystės, informacijos arba komunikacijos – mokslų dalis, pavyzdžiui, JAV bibliotekinkystės istorijos (library history), Didžiojoje Britanijoje (istorinės) bibliografijos ((historical) bibliography) arba visuomenės informavimo priemonių mokslo dalis.

Tuo pačiu metu specialias knygos istorijos problemas nagrinėja įvairios kitos disciplinos, visų pirma tirdamos senovės, viduramžių ir Rytų šalių knygas. Kitus knygos istorijos klausimus aptaria istorijos, literatūros, mokslo ir socialinės istorijos disciplinos.

II. Šiuolaikinės knygos istoriografijoje lygiagrečiai vyksta integracijos ir dezintegracijos procesai. Tai atsispindi sintetiniuose darbuose, kuriuose bandoma apimti visą knygos problematiką tam tikroje teritorijoje ir tam tikru laiku, o ryškėjanti specializacija sudaro sąlygas analitiškai nagrinėti siaurus klausimus. Pastaroji tendencija atveria naujas, iki šiol nepažintas ar nepastebėtas tyrimo sritis. Tai:

- korektūros istorija,
- šritų istorija,

⁴ Migoń K. Z dziejów nauki o książce. Wrocław, 1979. P. 33–35.

⁵ Migoń K. Das Buch..., 1990. S. 94–125.

⁶ Robertas Estivalsas yra tos nuomonės, kad „knygos istorija tapo istorine bibliologija“ („l'histoire du livre est devenue la bibliologie historique“). Estivals R. Knygos istorija ir bibliologija // Knygotyra. T. 24 (1997), p. 109–116.

- spaudos būdo istorija,
- įvairių knygos rūšių (tipų) istorija,
- knygų reklamos istorija,
- knygotyros žurnalų istorija,
- knygų kainos istorija,
- cenzūros istorija,
- pastabų knygose (nuorodų) istorija,
- leidybos istorija,
- knygų katalogų istorija,
- bibliotekų pastatų istorija,
- bibliotekų tipų istorija ir kt

Kai kurios anksčiau ištirtos sritys atsiskleidžia naujomis spalvomis, netgi sukoncentruoja savyje beveik visus istorinės knygininkystės klausimus, pavyzdžiui, prancūzų *histoire de l'édition* (spaudos istorija), anglų ir amerikiečių *publishing history* (leidybos istorija) arba vokiečių *Buchhandelsgeschichte* (knygų prekybos istorija).

III. Šiuolaikinė knygos istoriografija plečia ir turtina sąvokų arsenalą. Esminėms tyrinėjimo sąvokoms skiriama ne tik knyga ir jos sudedamosios dalys, knygos forma ir turinys, bet ir gamybos, platinimo bei vartojimo procesai, visa praities knygos kultūra, labai dažnai tampanti pagrindiniu tyrimo objektu. Kalbama apie knygos socialumą, universumą, visuomenines knygos funkcijas, knygų paveldą (*le patrimoine des livres*), knygą – kaip socialinės komunikacijos veiksnį, knygą – kaip vieną iš visuomenės informavimo (*print*) priemonių. Naujos sąvokos atveria naujas tyrinėjimų kryptis, jos leidžia kelti naujus klausimus ir padidinti knygos istoriografijos potencialą. Šiandien svarbiausiomis knygos istorijos tyrinėjimo sąvokomis tampa *knygų tipologija*, *knygos funkcijos*, *knyga ir skaitytojas*, *knyga ir visuomenė*.

Masinių komunikacijų ir komunikacijos istorijos tyrimuose knygos istorija gauna naują impulsą, nes čia ji traktuojama kaip raštu užfiksuoto teksto istorijos tyrinėjimų dalis – *l'histoire de l'écrit* (rašto istorija). Taip orientuoto knygos istorijos tyrimo pamatas (o kartu ir to tyrimo rėmai) yra raštas ir raštija, kaip socialiai nulemti knygos atsiradimo ir funkcionavimo veiksniai⁷. Todėl akivaizdu, kad knygos istoriją galima tirti kartu su periodikos ir kitų rašytinių visuomenės informavimo priemonių istorija.

IV. Šiandieninė knygos istoriografijos padėtį apibūdina ir nauja metodologinė situacija. Kalbama apie sparčią plėtrą ir tikslinimą savųjų ir platų pritaikymą pasiskolintųjų metodų. Iš pastarųjų pirmiausia minėtini matematiniai (bibliometriniai), techniniai, sociologiniai ir psichologiniai metodai. Naujoji knygos istoriografija jau gali atskleisti ir apdoroti tikslius istorinius duomenis, dėl to įmanoma nustatyti knygų pasaulio dėsningumus.

⁷ Ahlzwieg C. Geschichte des Buches // Schrift und Schriftlichkeit. Berlin, 1994. S. 85–102.

V. Šiuolaikinei knygos istoriografijai būdinga nacionalinių (ir internacionalinių) tyrimo mokyklų atsiradimas ir plėtra. Kai kuriose šalyse pastebimi ryškūs specifiniai tyrinėjimų bruožai. Pirmiausia minėtina prancūzų knygos istorijos mokykla (*école française d'histoire du livre*)⁸ ir knygos atsiradimo mokykla (*école de l' <apparition du livre>*), pavadinta pagal 1958 metais Lucieno Febvre ir Henri Jeano Martino išleisto veikalo pavadinimą, taip pat anglų ir amerikiečių istorinės bibliografijos mokykla (*historical bibliography*)⁹ bei vokiečių mokykla¹⁰. Saviti ir daugelio kitų šalių tyrinėjimai (Vidurio ir Rytų Europos valstybės, pirmiausia Rusija, Lenkija, Lietuva, Ukraina, Vengrija, toliau Italija, Skandinavijos šalys, Ispanija ir Lotynų Amerika, Kinija, Japonija ir kt.)¹¹.

Ižymus prancūzų knygos istorijos mokyklos atstovas Roger Chartier klausė, ką reiškia knygos istorijoje „Frenchness“, ir taip atsakė:

- tai yra savitas kultūros stilius, ypatingas požiūris į pasaulį (pagal Robertą Darntoną);

- tai ekonominių ir socialinių mokslų prioritetas dviem požiūriais: 1) socialinė knygos gamintojų istorija; 2) nevienodo spaudinių pasiskirstymo visuomenėje istorija;

- tai sritis „nuo leidybos istorijos iki skaitymo istorijos“¹².

Prancūzų tyrinėtojai knygą laiko kultūros (*une unité culturelle*) ir sociologijos (*une unité sociologique*) dalimi, visuomenėje vykstančių kultūros procesų idėjų perteikėja ir tos kultūros kūrėja. Reikšmingas prancūzų mokyklos įvykis buvo šie veikalai: Lucieno Febvre ir Henri Jeano Martino „L'apparition du livre“ (1958), François Furet „Livre et société dans la France du XVIIIe siècle“ (1965–1970), H. J. Martino „Livre, pouvoirs et société à Paris au 17 siècle“ (1969), H. J. Martino ir Roger Chartier monumentalus keturtomis „Histoire de l'édition française“ (1983–1986), Frederico Barbier „L'empire du livre. Le livre imprimé et la constitution de l'Allemagne contemporaine 1815–1914“ (1995). Iki septintojo dešimtmečio anglų ir amerikiečių knygos istorijos tyrinėjimai nuo šių gerokai skyrėsi. Istorinės bibliografijos mokyklos atstovai sutelkė dėmesį į tam tikrų leidimų ir egzempliorių paieš-

⁸ Chartier R. Lesewelten. Buch und Lektüre in der Frühen Neuzeit. Frankfurt, 1990. – Žr. taip pat žurnalą „Revue Française d'Histoire du Livre“ (Bordeaux, nuo 1971).

⁹ Stokes R. B. Historical bibliography // Encyclopedia of Library and Information Science. Vol.36. New York, 1983. P. 219–229; Feather J-P., McKitterick D. The history of books and libraries. Two views. Washington, 1986; Reflections on the history of the book // The Book Collector. 1990, Vol. 39, Nr.1, p. 9–26; Willison I. R. Remarks on the history of the book as a field of study within the humanities // Essays in honor of William B.Todd. Austin, Texas, 1991. P. 95–145.

¹⁰ Die Erforschung der Buch- und Bibliotheksgeschichte in Deutschland / Hrsg W. Arnold (u.a.). Wiesbaden, 1987; plg. taip pat Labarre A. L'histoire du livre dans l'Allemagne contemporaine // Revue Française d'Histoire du Livre. 1977, Nr.16, p.383–415.

¹¹ Šiame straipsnyje nesistengta išsamiau apibūdinti įvairias nacionalines knygos istorijos mokyklas. Tai galėtų būti atskira tema.

¹² Chartier R. Op cit., p. 25–54.

ką bei aprašymą, formos pažinimą, knygų apipavidalinimą ir jų turinį, pavienius bibliofilus. Jiems kur kas mažiau rūpėjo sintetinis knygos istorijos tyrinėjimas. Tik veikiamas prancūzų mokyklos pamažu keitėsi anglų-amerikiečių knygos istoriografijos modelis¹³.

Tipišku bendros anglų-amerikiečių ir prancūzų tyrimo metodikos atstovu galima laikyti G. Thomas Tanselle – Kolumbijos universiteto profesorį, parašiusį studiją „Knygos, kaip mokslo srities, istorija“ („The History of books as a field of study“, 1981). Jis pabrėžia anglų-amerikiečių tyrimų tradicijų reikšmę; pagal šias tradicijas knyga traktuojama kaip tyrimų objektas ir kartu bibliografinių ir tekstologinių tyrinėjimų šaltinis bei kaip fizinis objektas ir idėjų perteikėja (*both as a physical object and as a conveyor of ideas*). G. T. Tanselle rašo: Febvre ir Martino metodas praturtina knygos tyrinėjimų interesus¹⁴. Šių dviejų tradicijų sujungimas suteikia šiuolaikinei knygos istoriografijai naujų impulsų bei galimybių ir skatina tarptautinius ryšius plėtojant knygininkystę. Tai rodo tokie stambūs veikalai kaip Elisabeth Eisenstein (Mičigano universitetas) „The printing press as an agent of change. Communication and cultural transformation in early-modern Europe“ (1979) ir Roberto Darntono (Prinstono universitetas) „The Business of Enlightenment. A Publishing history of the „Encyclopédie“ 1775–1800“ (1979)¹⁵. Naujos angliškai kalbančių šalių knygos tyrinėjimų tendencijos pastebimos ne tik kai kurių autorių tekstuose, bet ir įvairių institucijų veikloje bei plačiose tyrimų programose. Pakanka paminėti Amerikos antikvarų draugijos (American Antiquarian Society), įsteigtos 1812 m., raidos kryptį, kurią apibūdina programinio Davido Hallo traktato pavadinimas „Nuo spaudos istorijos iki knygos istorijos“ („From the history of printing to the history of the book“)¹⁶.

Naujojoje vokiečių knygos istoriografijoje reikšmingą vietą užima Paulis Raabe, buvęs hercogo Augusto bibliotekos direktorius Volfenbiutelyje. Jis vartoja sąvoką *Geschichte des Buchwesens* (*knygininkystės istorija*), o ją aiškina taip: „visos istorinės knygų gamybos ir platinimo sritys“¹⁷. Toliau jis rašo: „Knygininkystės istorija apima visas problemas, kurios istoriniu aspektu siejasi su rašymu, surinkimu ir

¹³ Kirsop W. Literacy history and book trade history. The Lesson of „L'Apparition du livre“ // Australian Journal of French Studies, 16, (1979), p. 488–535; Feather J. Cross-Channel currents: historical bibliography and l'histoire du livre // The Library. Ser. 6, Vol. 2, No 1 (1980), p. 1–15.

¹⁴ Tanselle G.T. Printing history and other history // Studies in bibliography. Vol. 48, (1995), p. 269–289.

¹⁵ Darnton R. What is the history of books? // Reading in America. Literature and social history. Baltimore, 1989. P. 27–52.

¹⁶ Hall D.D. On native ground: From the history of printing to the history of the book // Proceedings of the American Antiquarian Society. Worcester (Mass.), 1984. Vol. 93, part 2, p. 313–336.

¹⁷ Raabe P. Die Geschichte des Buchwesens. Probleme einer Forschungsaufgabe // Bücherlust und LeseFreuden. Beiträge zur Geschichte des Buchwesens im 18. und frühen 19. Jahrhundert. Stuttgart, 1984. S. 6.

spausdinimu, įrišimu, leidyba ir prekyba, skaitymu ir knygų kaupimu¹⁸. P. Raabe išvardija nemažai „istorijų“, įeinančių į knyginininkystės istoriją:

- knygų rašymo,
- knygų spausdinimo („klasikinė knygos istorijos sritis“) kartu su specialiaja ankstyvąja knygų spausdinimo istorija (inkunabulistika),
- knygos apipavidalinimo,
- popieriaus (ir kitų rašomųjų medžiagų) kartu su vandenženklių tyrimu (filigranologija),
- knygų įrišimo,
- knygų prekybos (tradicinis vokiečių aspektas – leidybos istorija),
- knygos kritikos,
- knygų kaupimo (čia autonomiška bibliotekų istorija – „antroji klasikinė knyginininkystės istorijos disciplina“),
- skaitymo (istoriniai skaitymo tyrinėjimai).

Mokslinę teorinę knyginininkystės istorijos padėtį P. Raabe apibūdina taip: „Knygininkystės istorija yra tarpdisciplininių tyrimų, kuriuos jungia bendras pavadinimas, sritis, tačiau metodiškai, moksliskai ir ekonomiškai jie gali būti skiriami skirtingoms sritims: ūkio ir socialinei istorijai (knygų spausdinimas ir prekyba, popierius, įrišimas), technikos istorijai (knygų spausdinimas, popierius, įrišimas), meno istorijai (ilustracijos, šrifto istorija, knygos apipavidalinimas, tipografija, ekslibrisas), literatūros istorijai (knygų kūrimas, kaupimas, skaitymas), mokslo ir švietimo istorijai (knygų kūrimas, kaupimas, skaitymas, knygų prekyba). Šie aspektai suprantami ir kaip įvairių disciplinų sritys: knygų spausdinimo istorijos (anksčiau vadintos knygos istorija), inkunabulistikos, popieriaus istorijos, įrišimų istorijos, knygų prekybos istorijos, bibliotekų istorijos“¹⁹.

Šiandieninė vokiečių knygos istoriografija plėtojasi trimis tarpusavyje susijusiomis kryptimis: knygų spausdinimo ir spaustuvių istorija, knygų prekybos istorija²⁰, bibliotekų istorija. Ypatingą vietą užima rankraštinės knygos istorija.

VI. Šiandieninei knygos istoriografijai būdinga ir nauja organizacinė situacija bei tyrimų institucionalizavimas:

1. Knygos istorijai tyrinėti gimsta daug naujų tarptautinių iniciatyvų, pavyzdžiui:

¹⁸ Min. veikale, p. 7.

¹⁹ Min. veikale, p. 13–14.

²⁰ Pavyzdys gali būti naujoji serija „Knygų prekybos istorija“ (Hrsg. Herbert Göpfert, Reinhard Wittmann. Wiesbaden, Verlag Harrassowitz). Hanso Furstnerio parengtos „Nyderlandų knygų prekybos istorijos“ (1985) įvade leidėjai išdėsto savo požiūrį: „Knygų prekybos istorija suprantama ne siaurai, o plačiai, funkcinio aspekto, kaip knygos platinimo galimybės plačiausia prasme, kaip tarpininkavimas tarp autoriaus ir skaitytojo per gaminančią ir platinančią knygų prekybą įvairiausiomis formomis, atsižvelgiant į istorinius skirtingumus ir nuolat besikeičiančias socialines, ekonomines, technines, politines, kultūrines bei kitokias sąlygas ir veiksnius“ (p.VII–VIII).

• Knygos ir spaudos istorijos tarptautinių ryšių iniciatyvinis komitetas, kurio būstinė Paryžiuje (Comité d' Initiative du Réseau International sur l' Histoire de Livre et de l' Édition)²¹,

• Autoriaus, skaitymo ir spaudos istorijos draugija Jungtinėse Amerikos Valstijose (Society for the History of Authorship, Reading and Publishing (SHARP))²²,

• Leipziger knyginkystės istorijos tyrimo darbo grupė (Leipziger Arbeitskreis zur Geschichte des Buchwesens; nuo 1990 m.)

Vėl suaktyvėjo ir vaisingai dirba anksčiau įkurtos organizacijos: Gutenbergo draugija (Gutenberg Gesellschaft), Volfenbiutelio knyginkystės istorijos darbo grupė (Wolfenbütteler Arbeitskreis für Geschichte des Buchwesens).

2. Įvairiose šalyse kuriami nauji knygų istorijos tyrimo centrai: Olandijoje – Knygos istorijos susivienijimas (Nederlandse Boekhistorische Vereniging)²³, Pietų Afrikoje – Knygos centras (Centre for the Book)²⁴ ir kt.

3. Vykdomos plačios pasaulinės ar nacionalinės kolektyvinės tyrimo programos: „Knyga ir reforma“ („Le livre et la réforme“)²⁵, „Knygos istorija Britanijoje“ („The History of the Book in Britain“)²⁶, „Vadovas po Vokietijos istorinius knygų fondus“ („Handbuch der historischen Buchbestände in Deutschland“; vadovas Bernhardas Fabianas), „Istorinių knyginkystės ir bibliotekininkystės šaltinių atskleidimas“ („Die Erschließung historischer Quellen zur Geschichte des Buch- und Bibliothekwesens“)²⁷.

4. Daugybė konferencijų, simpoziumų, „apskritųjų stalų“ ir kt. prisideda prie tyrinėjimų plėtros. Minėtini kai kurie iš jų: reguliarūs kasmetiniai Volfenbiutelio knyginkystės istorijos darbo grupės susitikimai²⁸, knygos istoriografijai didelę reikšmę turėjusi Bostone 1980 m. birželio mėn. įvykusi konferencija „Knygos ir

²¹ Žr. jos pranešimus žurnale „In octavo“ (Paris, nuo 1990 m.).

²² Rose J. The Society for the History of Authorship, Reading and Publishing // Leipziger Jahrbuch zur Buchgeschichte. Bd.4 (1994), p. 331–333.

²³ Kuitert L. A new Society for the History of the Book in the Netherlands // Leipziger Jahrbuch zur Buchgeschichte. Bd. 5 (1995), p. 399–401.

²⁴ The new Centre for the Book // Quarterly Bulletin of the South African Library. Vol. 43, Nr.3 (March 1989), p.138–139.

²⁵ „Le livre et la réforme“. Numéro spécial de la „Revue Française d'Histoire du Livre“ nouvelle série Nr 50. Bordeaux, 1986.

²⁶ Hellinga L. Planning the History of the Book in Britain: Seeking Definitions // Histoires du livre. Nouvelles orientations. Actes du colloque du 6 et 7 septembre 1990 Göttingen sous la direction de H. E. Bödeker. Paris, 1995. P. 61–71.

²⁷ Eckelmann S. Die Erschließung historischer Quellen zur Geschichte des Buch- und Bibliothekwesens. Ein Förderprogramm der Deutschen Forschungsgemeinschaft // Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie. Jg.43, H. 1. (1996), S. 1–7.

²⁸ Pranešimai skelbiami žurnale „Wolfenbütteler Notizen zur Buchgeschichte“ ir metinėse hercogo Augusto bibliotekos programose.

²⁹ Books and society in history. Papers of the Association of College and Research Libraries Rare Books and Manuscripts Preconference. 24–26 June, 1980. Boston (Massachusetts); New York, 1983.

visuomenės istorija“ (“Books and society in history”)²⁹ arba 1990 m. rugsėjo mėn. Getingene įvykęs kolokviumas „Knygos istorija. Naujos kryptys“ (“Histories du livre. Nouvelles orientations”)³⁰.

5. Senų knygų rinkiniai ir knygos tyrinėjimų literatūra yra sistemingai apdorojama ir pateikiama bibliografijų³¹ ir katalogų, retų leidinių perspaudų³², parodų forma.

6. Atsirado daug naujų knygos istorijai skirtų žurnalų³³. Ypač minėtini žurnalai „Leipziger Jahrbuch zur Buchgeschichte“ (įsteigtas 1990 m.), „Jaarboek voor Nederlandse Boekgeschichte“ (1994), „Book History“ (išleido SHARP, 1997).

7. Knygos istorija įtraukiama į bibliotekininkų (ir kitų knygos specialistų) studijų programas³⁴. Daug naudingos medžiagos apie knygos vaidmenį praeityje teikia diplominiai darbai, mokslo daktarų ir habilituotų daktarų disertacijos tema „Knygos ir knyginkystės istorija“.

Palankią šiandieninės knygos istoriografijos padėtį pasauliniu mastu lemia keletas svarbių aplinkybių:

1. Sukaupta patirtis ir gausi literatūra knygos istorijos tematika atveria geras perspektyvas tolesniems tyrinėjimams.

2. Knygos istoriografijoje jau susiformavo tam tikri teoriniai ir metodologiniai pagrindai; ji jau gali egzistuoti ir kaip savarankiška, ir kaip kitų mokslo sričių pagalbinė disciplina.

3. Knygos istorijos tyrinėjimai yra glaudžiai susiję su šiuolaikine knygos, bibliotekų ir muziejų praktika.

4. Knygos ir knyginkystės istorijos pažinimas vienoje kurioje šalyje yra svarbus tyrinėtojų uždavinys, nes jis suteikia nacionalinei kultūrai ir tautinei savimonei naujų duomenų ir jų interpretacijų. Tai ypač akivaizdu etniškai atgimstant (*ethnic revival*)³⁵ susikūrusioms naujoms valstybėms.

Taigi galima teigti, kad šiandieninės knygos istoriografijos, kaip gyvos ir naudingos disciplinos, būklė yra gera.

Iš vokiečių kalbos vertė Liucija Citavičiūtė

³⁰ Žr. 26 nuorodą.

³¹ Reikšmingiausios tarptautinės knygos istorijos bibliografijos yra: “Annual Bibliography of the History of the Printed Books and Libraries” (nuo 1970) ir „Bibliographie der Buch- und Bibliotheksgeschichte“ (BBB), parengtas H. Meyerio (nuo 1981).

³² Quellen zur Geschichte des Buchwesens / Hrsg. R. Wittmann. München, 1981. Bd.1–33.

³³ Žurnalas „In Octavo“ 1996 metų 9 numeryje paskelbė papildymą pavadinimu „100 bulletins et revues sur l'histoire du livre“. Šis sąrašas toli gražu neišsamus.

³⁴ Zahn P. „Buch- und Bibliotheksgeschichte“ – überflüssig in der Bibliothekar-Ausbildung? // Bibliotheksdienst. Jg. 28 (1994), S. 504–510.

³⁵ Straipsnio autorius labai domisi lietuvių knygos istorijos tyrinėtojų darbais. Ypač našus knygos istorikų indėlis tapo atgavus Lietuvai nepriklausomybę (1990).

KRZYSTOF MIGON

Zusammenfassung

Die historische Forschung zum Buch entwickelte sich im Rahmen der verschiedenen Disziplinen: erstens als „notitia (historia) librorum“, „historia litteraria“, „bibliographia“ u. a., dann als ein Teil der Literatur-, Wissenschafts-, Kultur-, sogar Technikgeschichte. Es entstand auch, vor allem auf Grund der Inkunabelforschung, eine autonome Buchhistoriographie. Die günstige Wirkung auf die weitere Entwicklung der Disziplin hatte die Kristallisierung der Buchwissenschaft (Bibliologie) und der Bibliothekswissenschaft.

Die heutige erkenntnistheoretische Lage der Buchgeschichtsschreibung ist von ihrer Selbständigkeit der ihrem Unterordnen den anderen Wissenschaftsdisziplinen /Buch- und Bibliothekswissenschaft, Informations- und Kommunikationswissenschaften u.s. bestimmt. Verschiedene Sonderprobleme der Buchgeschichte sind dauernd Forschungsgegenstände vieler historischen und philologischen Disziplinen.

Innerhalb der Buchgeschichtsschreibung von heute gehen parallel Prozesse der Integration und der Desintegration vorwärts. Es entwickelte und bereicherte sich das Begriffsapparat der Disziplin. Sie erforscht nicht nur das Buch als eine besondere Zusammenstellung der materiellen Form und des geistigen Inhalts, aber auch die Prozesse der Herstellung, der Verbreitung und der Rezeption des Buches, und, in der Folge, die gesamte Buchkultur der Vergangenheit.

Es entstanden die nationalen Schulen der Buchhistoriographie (z. B. „école française d'histoire du livre“), die die eigenen Merkmale und Besonderheiten haben. Im weltlichen Maßstab ist für die heutige Buchgeschichtsschreibung eine neue organisatorische Situation und die Institutionalisierung der Forschung charakteristisch. Die Forschung zur Geschichte des Buches bringt der gesamten Humanistik wertvolle Daten und Verallgemeinerungen.